

RAZLAGE IZBRANIH POJMOV

DOGODEK V MESTU GOGI

Birič je izvrševalec sodnih odločb, včasih tudi izterjevalec davkov.
Giacomo Casanova (1725–1798) je bil italijanski pisatelj in pustolovec, ki je svoje pisanje začel z opisi erotičnih doživetij iz svojega življenja.
Francosko bolezen oziroma spolno prenosljivo bolezen sifilis leta 1530 v svoji pesnitvi prvič omenja italijanski zdravnik Girolamo Fracastoro.
Katalepsija je motnja centralnega živčnega sistema. Oseba trpi za telesno paralizo, skupaj z otrdelostjo in napetostjo mišic in ni sposobna kakršnega koli gibanja, doživlja tudi zmanjšanje občutljivosti na bolečino ter se ob tem popolnoma zaveda dogajanja v svoji okolici. Ta motnja, ki lahko traja od nekaj sekund do nekaj tednov, je bila tradicionalno znana kot »navidezna smrt«, saj so paciente včasih pomotoma razglasili za mrtve in jih žive pokopali.
Henrik Ibsen (1828–1906) je bil norveški dramatik, ki je v svojih delih na realističen način razkrival dvojno moralno meščanskega sloja.
Komi je trgovski pomočnik.
Kolporter je ulični prodajalec časopisov.
Pasatist je bil izraz, s katerim so italijanski futuristi označevali umetnike, ki so v nasprotju s futuristi prisegali na tradicionalno umetnost.
Pointilizem je slikarska tehnika, pri kateri slikarji z nanašanjem drobnih barvnih pik ustvarjajo vzorce, ki tvorijo podobe.
Pločevinasta slikarja je plehko slikarstvo brez umetniške vrednosti.

ZAPRTA VRATA

Bronasti odlitek ni originalno umetniško delo, pač pa kopija. Leta 1838 je francoski metalurg Ferdinand Barbedienne ustvaril stroj, s katerim je

serijsko odlival majhne kipce, navadno pomanjšane kopije velikih umetniških del. Ti bronasti odlitki so bili poceni in tako je nastopila demokratizacija dostopa do umetniških del. S tem Sartre po eni strani simbolizira nepomembnost akterjev in po drugi napove zaton ekskluzivnosti umetnosti in prevlado popularne kulture.
Empirski slog tudi francoski cesarski slog (*empire* = cesarstvo) je umetnostni slog poznega klasicizma, ki se je izoblikoval v Franciji za časa Napoleona Bonaparteja, ki je vladal kot cesar Napoleon I. Posebej se je razširil pri dekoraciji notranjih prostorov, umetniških in obrtniških delih (npr. pohištvena oprema, dekorativna keramika ipd.) ter pri oblačilni modi. Ta izredno plodoviti slog je trajal samo eno desetletje med letoma 1800 in 1810.
Nož za rezanje papirja včasih tudi pisemski nož je rezilo, s katerim so bralci knjig razrezali posamezne liste v knjigah, kadar tega ni opravil knjigovez, in s katerim še danes odpiramo pisemske ovojnice.

VELIKI BRILJANTNI VALČEK

Leonard Bernstein (1918–1990) je bil eden najpomembnejših ameriških dirigentov, skladatelj, pianistov prejšnjega stoletja. Svetovno slavo so mu prinesle med drugim tudi izobraževalne televizijske oddaje o glasbi.
Fontainebleau je mesto v Franciji, kjer so 29. oktobra 1807 Španci podpisali sporazum s Francozi, s katerim so Napoleonovi vojski dovolili prehod čez Španijo za napad na Portugalsko.
Fussonta nemška beseda *Fussnote*, ki pomeni opomba na koncu knjige ali strani.
Władysław Gomułka (1905–1982) je bil pomemben povojni poljski komunistični voditelj.
Izvrši pa se žali! Je vojaško pravilo, ki določa, da mora vojak izvršiti tudi povelje, s katerim se ne strinja, in se lahko pritoži šele po izvršitvi.
Kratki kurzi na določeno temo s področja zgodovine, politike, filozofije, itd. so bile brošure, ki jih je publicirala Komunistična stranka, in so vsebovale razlage posameznih tem v skladu z ideološkimi direktivami Komunistične stranke.

Ljudsko premoženje je tisto premoženje, ki ga je komunistična oblast po vojni zaplenila meščanom (večinoma nepremičnine in umetniška dela), brez finančnega nadomestila, in z njim zatem prosto razpolagala.
Mali vitez je naslov zgodovinskega romana Heryka Sienkiewicza, v katerem se glavni junak imenuje Wołodyjowski.
Auguste Frédéric Louis Viesse de Marmont (1774–1852), eden izmed maršalov francoske armade za časa Napoleona.
Lovro von Matačić (1899–1985) je bil mednarodno uspešni hrvaški dirigent in skladatelj.
Ezra Weston Loomis Pound (1885–1972) je bil eden najvplivnejših ameriških modernističnih pesnikov, ki je večji del svojega življenja preživel v Evropi. Odkrito je podpiral Hitlerja in Mussolinija. Po porazu fašizma in nacizma so ga Američani obtožili izdaje in ga aretirali. Za dvanajst let so ga zaprli v psihiatrično ustanovo. Šele tik pred smrtjo so ga rehabilitirali in mu za življenjsko delo podelili eno najpomembnejših ameriških literarnih nagrad.
PTT ali pošta, telefon, telegraf je kratica poštnega podjetja v bivši Jugoslaviji.
Arthur Rubinstein (1887–1982) je bil judovski pianist poljskega rodu, ki velja za enega najboljših pianistov vseh časov, še posebej je slovel po izvedbah Chopinovih del.
Henryk Sienkiewicz (1846–1916) je leta 1905 kot prvi Poljak dobil Nobelovo nagrado.
Jan III. Sobieski (1629–1696) je bil poljski kralj in vojskovodja, ki je leta 1638 premagal turško vojsko, ki je oblegala Dunaj, in s tem ustavil do tedaj zmagoviti vojaški pohod vezirja Kara Mustafe Paše.
Sputnik je bil prvi satelit, ki so ga ruski znanstveniki leta 1957 izstrelili v zemeljsko orbito in s tem sprožili vesoljsko tekmo z ZDA.
Tomaz Šalamun (1941–2014), slovenski pesnik, avtor pesmi z naslovom *Gobice*, ki jih Jančar citira v besedilu: »Težke so te gobice, težke v božjo mater.«
Štafelaj je slikarsko stojalo, ponavadi narejeno iz lesa, na katerem slikar postavi platno, da lahko slika.
Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord (1754–1838) je bil izjemno spreten in vpliven francoski diplomat, ki je služboval pod dvema francoskima kraljema, zatem pod Napoleonom in bil po njegovem padcu eden glavnih

francoskih pogajalcev na Dunajskem kongresu (1814–1815).
Zusammenfassung nemška beseda, ki pomeni povzetek.

NAŠE SKLADIŠČE

Fičko je tip manjšega avtomobila znamke Fiat.
Marija Frantar (1956–1991) je bila ena najuspešnejših slovenskih alpinistk, ki je za svoje dosežke leta 1990 dobila Bloudkovo plaketo. Leta 1982 je kot vodja prve ženske odprave v organizaciji Planinske zveze Slovenije osvojila vrh Pik komunizma (7495 metrov) v gorovju Pamir v tedanji Sovjetski zvezi in s tem dosegla jugoslovanski ženski višinski rekord. Umrta je leta 1991 med vzponom na Kangčenzdengo (8.586 metrov) v Himalaji, skupaj z Jožetom Roznanom.
Katra avtomobil znamke Renault.
Jugonostalgija je nostalgija po življenju v nekdanji socialistični Jugoslaviji. Primer jugonostalgije so majice, ki jih prodajajo v Mostarju (BiH) z napisom: »Druže Tito ti se nama vrati, tebe vole Muslimani, Srbi i Hrvati. Ti si krao i nama si dao. Ovi krađu a ništa ne dadu.« (Tovariš Tito, vrni se, tebe imajo radi Musimani, Srbi in Hrvati. Res je, da si kradel, ampak si še nam kaj dal. Tile kradejo, ampak nič ne dajo.)

Pripravila Ira Ratej

Viri:
SSKJ
Katja Mihorko Poniž, Spremna študija in Slovarček v knjigi Slavko Grum Dogodek v mestu Gogi, zbirke Domača branja, Študentska založba, Delo, 2007
Internet

Gledališče Koper Teatro Capodistria
Verdijeva ulica 3, 6000 Koper

T: 05 663 43 88
info@gedalisce-koper.si
www.gedalisce-koper.si

Zloženka za uprizoritev Odprtih vrat v maturo Ire Ratej
Izdaja: Gledališče Koper
Za izdajatelja: Katja Pegan
Urednik: Miha L. Trefalt
Lektorica: Alenka Juvan
Oblikovalec: António Lobo
Foto: Jaka Varmuž
Tisk: Studio Matris
Koper, januar 2024

IRA RATEJ ODPRTA VRATA v MATURO 2024

Učni gledališki esej o štirih dramah:

Dogodek v mestu Gogi (S. Grum)

Zaprta vrata (J. P. Sartre)

Veliki briljantni valček (D. Jančar)

Naše skladišče (T. Mislej)

SEZONA 23/24
Uprizoritev 3

Gledališče Koper
Teatro Capodistria

Ira Ratej

ODPRTA VRATA V MATURO 2024

Učni gledališki esej o štirih dramah:

Dogodek v mestu Gogi (S. Grum)
Zaprta vrata (J. P. Sartre)
Veliki briljantni valček (D. Jančar)
Naše skladišče (T. Mislej)

Krstna uprizoritev

Režiser, scenograf, kostumograf,
avtor glasbenega izbora
Dramaturginja
Avtorica scenskih slik
Oblikovalec svetlobe
Lektor

Jaka Ivanc
Ira Ratej
Barbara Matul Kalamar
Jaka Varmuž
Martin Vrtačnik

Anže Zevnik
Luka Cimprič
Anja Drnovšek
Tjaša Hrovat

Pisar Klikot, Sobar, Simon Veber, Novinar, Bigi
Grbavec Teobald, Garcin, Volodja, Komi Otmar Prelih
Afra, Ines, Evelin, Poslovodkinja Grebovič, Hana, Suzi, Ljubica
Tarbula, Estelle, Vera, Tereza, Doktor

Inspicent in rekviziter **Matija Šik**. Tonski in videotehnik **Alen Kump**. Lučni tehnik **Vid Prinčič**.
Tehnični vodja **Ivo Štokovič**. Maskerka **Sara Longar**. Odrski tehnik **Vasja Bradac**.
Garderoberka **Karolina Rulofs**.

Za nasvete in pomoč pri snovanju uprizoritve se zahvaljujemo profesorici **Martini Berič**.

Predpremiere 8., 9. in 24. januarja 2024 v mali dvorani Gledališča Koper.

Sezona 2023/2024, uprizoritev 3

STATISTIČNE IN SPLOŠNE DIDASKALIJE

UJETI

Vsi prebivalci Goge so nekako ujeti, saj Goge nihče ne zapusti. Hana je odšla, vendar se je vrnila. V peklu so za vedno ujeti Garcin, Ines in Estelle. V zavodu Svoboda osvobaja so zaprti pacienti: Ljubica, pianist Emerik, bivši policaj Savel Pavel, paranoični Rajko, bivši oficir Kapetan, Doberman, Referentka, Zasledovalec, Ženska z lutko, ki se jim pridruži tudi zgodovinar Simon, in čisto na koncu še Chopin. Ko Volodja prevzame vodstvo zavoda, zapre še vse ostale: Doktorja, oba Izvedenca za metafore, Simonovo ženo Klaro in najbrž tudi oba Bolničarja in Bolniško sestro. V skladišču so med regale zaprte štiri delavke. Poslovodkinja Grebovič, Izgubljeni kupec, šofer Bigi, Novinar in Regijski direktor pa prihajajo in odhajajo.

MRTVI

V Gogi vidimo Naddavkarja, ki je mrtev, čeprav še vedno hodi naokoli. Juhčeva je ubila svoje novorojeno dete. Erik, Elizin ljubimec in Afrin zaročenec se je ubil. V *Zaprth vratih* so Garcin, Ines in Estelle že od začetka mrtvi. Garcina je kot dezerterja na begu ubila vojaška policija, med dogajanjem umre tudi njegova žena. Ines je umrla zaradi zastrupitve s plinom, zatem ko je tramvaj povozil njenega bratranca, moža njene ljubimke Florence, ki jo je občutek krivde potisnil v samomor s plinom. Estelle je pokosila pljučnica, potem, ko se je s strelom v glavo ubil njen ljubimec Roger, ker je Estelle pred njegovimi očmi ubila njuno hčerko. Skupaj torej osem mrtvih. Je Sobar tudi mrtev? Tega ne vemo. V skladišču med dramskim dogajanjem umre naključni kupec. Izvemo, da je Verin mož umrl pred skoraj petimi leti (4 leta in 253 dni), ampak ona še vedno govori o njem, kot da je živ. V *Velikem briljantnem valčku* umre samo eden, in sicer Rajko, ki naredi samomor.

SAMOMORILCI

V Gogi se pisar Željko Klikot po ljubezenskem razočaranju odloči, da si bo vzel življenje, ampak tega ne zmore. Paranoični uradnik Julijo Gapit niha med željo po begu in samomorom. Mirna žena Elza si želi smrti, zato tudi ne uživa več hrane. Njeno smrt prepreči Afra. Grbavec Teobald nenehno vadi tisti prizor Ibsenove drame, v katerem Ozvald moleduje svojo mater, Gospo Alvingovo, naj ga odreši neznosnih bolečin z morfijem (evtanazija). Sodeč po usodi mrtvega Naddavkarja, Gogi

ne moreš ubežati niti po smrti, zato se najbrž nihče ne ubije. V *Zaprth vratih* izvemo, da se je Florence ubila s plinom in pri tem pokončala tudi Ines. Estellin ljubimec Roger pa se je ustrelil. V *Velikem briljantnem valčku* se pred plesom ubije Rajko. V *Našem skladišču* ni samomorov.

DETOMORILKE

V začetnem prizoru *Dogodka v mestu Gogi* od Afre in Tarbule izvemo, da je Juhčeva ubila svoje novorojeno dete. Grbavca Teobalda je njegova mati Elza izpostavila, da bi umrl, ampak ga je pred gotovo smrtjo rešila Afra. V *Zaprth vratih* pa Estelle pove, da je po skriti nosečnosti svojo dojenčico utopila v jezeru. V *Velikem briljantnem valčku* in *Našem skladišču* detomorilk ni.

NASILNEŽI IN PEDOFILI

V Gogi že v prvem prizoru srečamo pedofila Klefa, ki zasleduje mlado deklico. Trgovski pomočnik Otmar Prelih je Hano posiljeval, ko je bila še deklica. Fizično nasilna je tudi Afra, ker prisilno hrani Elzo. V *Velikem briljantnem valčku* je glavni nasilnik Volodja, ki zapoveduje tudi obema bolničarjema. V *Zaprth vratih* nasilje ni fizično, pač pa psihično. Garcin je svojo ženo mučil in poniževal, Ines je psihično zlorabljala Florence, Estelle je varala moža in psihično mučila svojega ljubimca Rogerja in nazadnje hladnokrvno umorila svojo novorojenko. Najbolj očitno nasilna v skladišču je poslovodkinja Grebovičeva, ki delavkam ves čas grozi z odpuščanjem. Vlogo nasilne avtoritete velikokrat prevzame Vera, ampak nasilno vsiljiva je tudi Evelin, ki žali in ponižuje svoje sodelavke. Kadar se brani, zna biti žaljiva sicer umirjena Maria. Najbolj mila med njimi je Suzi, ki ji je sicer uspelo ubežati nasilnemu možu, ampak jo zdaj tlači gospodovalna tašča, pri kateri živi. Žrtev spolnega nasilja je bil tudi Bigi, ki so ga šoferji nadlegovali med prhanjem na bencinskih črpalkah.

STARŠI

Čeprav v nobeni izmed dram ne vidimo družin, ne moremo zanikati vpliva, ki ga ima družinsko življenje na posameznike. Najbolj očitno je to v mestecu Gogi. Hanina mati je že pokojna, ampak oče je še živ in Hana zagrozi Prelihu, da bo očetu povedala, da jo je posilil. Groznje nikoli ne uresniči. Gospa Tereza ima dve odrasli hčeri, ki sta obe že poročeni, vendar to Tereze ne pomirja, saj spolnost doživlja kot nasilje. Gospa Prestopila tudi ni ponosna na svojo hčerko, ki se je poročila z nekim bogatašem. Grbavec Teobald ne ve, kdo je njegova mama, ve pa, da ga je hotela umoriti. Elza se želi razkriti svojemu sinu Teobaldu, vendar ji to preprečuje Afra. Pedofil Klef ima ženo in otroke. O Punci, ki spremlja Pijanega slikarja, izvemo, da ima strogo mater.

Skrb za ženo, ki jo muči demenca, je tudi eden izmed vzrokov, da umrli Naddavkar še tava med živimi.

V *Zaprth vratih* Estelle pove, da je bila sirota, ki je morala skrbeti za mlajšega očeta, ki ga je potem varala. Garcin je bil poročen in je svojo ženo varal. Ines je bila samska, ampak je razdrila zakon svojega bratranca, ki je bil poročen s Florence.

V *Velikem briljantnem valčku* so ljudje povsem iztrgani iz družinskega okolja in o njihovih starših ne izvemo nič, niti ne vemo, ali ima kdo izmed njih otroke. Simon je poročen s Klaro in tako izvemo samo to, da je Klarin oče zelo pomemben partijski politik.

Delavke iz skladišča so bolj vpete v družinska razmerja. Med njimi najbolj Suzi, ki ima dva majhna otroke in živi pri tašči svojega bivšega moža, ki je bil alkoholik in nasilnež. Seveda bi Suzi raje živela na svojem, ampak ji tega njena plača ne omogoča. Vera veliko govori o svojem že pokojnem možu in dosti manj o svoji hčeri, ki je že zdavnaj zapustila družinski dom, ker nikoli ni bila ljubljena, saj si je Verin mož, in zaradi njega tudi Vera, želel sina. O Evelin izvemo, da je njen oče zapustil njeno mamo, še preden se je rodila. Mama je nikoli ni marala, ker ji je materinstvo skrajšalo mladost in jo najbrž pahnilo v revščino. Mario sta starša podpirala med

študijem, ko pa se je izkazalo, da ji z magistriranjem književnosti ne bo uspelo najti redne službe, sta ji postavila ultimat, da se mora zaposliti. Zdaj, ko dela v skladišču, se je sramujeta. Tudi Bigi ima družno, ki ga določa predvsem pri izbiri poklica, saj ga je vklenila v panogo prevoznitva.

